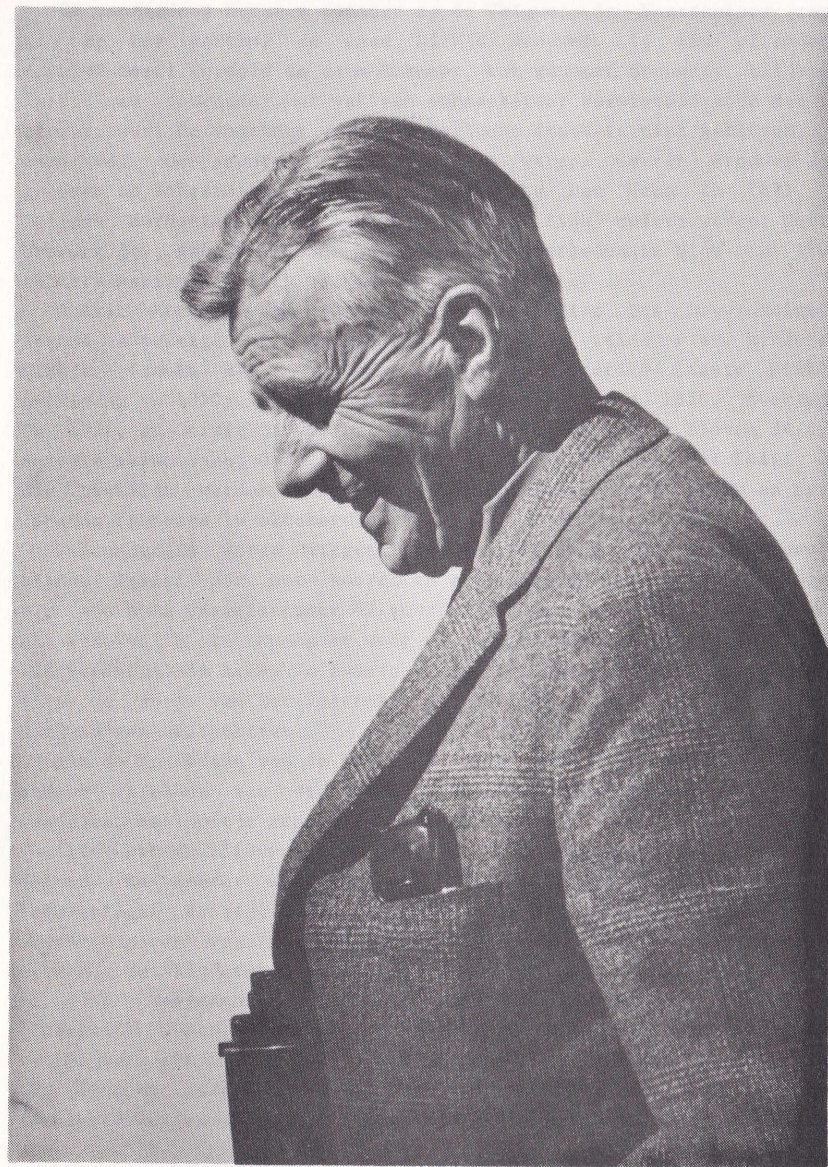

GERRIT ANTON BROUWER

27.X.1898 - 25.VII.1981

door
J.I.Brouwer-Pierson

**Soest
1987**

Coto Doñana, november 1962 (photo J. Roux)

De voorouders Brouwer woonden op de Veluwe; in Voorthuizen zagen wij op het kerkhof de naam Dirkje Brouwer. In één of ander archief wordt vermeld de naam Scheper, ook genaamd Brouwer; blijkbaar heeft een voorouder het vak van schaapherder verwisseld voor dat van bierbrouwer. De voorkeur voor alcoholische drank is niet gebleven, de naam wel. De grootouders van Gerrit waren: Gerrit Brouwer sr., geboren te Voorthuizen in 1816, overleden te Den Haag in 1891, en Juliana Merhottein, overleden in 1888. Zijn ouders waren: Gerrit Brouwer jr., geboren te Den Haag in 1863, overleden te Nice in 1909, en Sara Maria Elisabeth van der Valk, 1869-1912.

Gerrit Brouwer sr. ontving zijn opleiding tot bouwkundige te Arnhem en vestigde zich te Den Haag. Het gezin telde vier kinderen: Dirkje (tante Dé), overleden in 1914; Hendrika (tante Riek), overleden in 1920; Johanna (tante Anna), geboren in 1858, overleden in 1931, en Gerrit jr. Na het overlijden van de ouders bleven de drie zusters samenwonen; Gerrit jr. huwde in 1897 S.M.E. van der Valk; uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren: Gerrit Anton en Maria Johanna (geboren 19 oktober 1899).

Beide ouders waren uitgesproken kunstzinnig. De vader speelde piano, liefst uit het hoofd, en was een goed architect; hij bouwde o.m. een huis (Paleisstraat 4) voor zijn zwager De Wetstein Pfister en een villa te Nunspeet voor zijn schoonmoeder. Zijn ontwerp voor een Vredespaleis kreeg de tweede prijs. De moeder schilderde; bewaard zijn de copie van Het Puttertje van Fabritius, een "kop van een oude man" en een zelfportret.

Aan de opvoeding van de kinderen werd veel zorg besteed; beide ouders hielden van de natuur. Op zondagmiddag ging het gezin wandelen; het pontje bracht hen aan de overkant van het kanaal (de familie woonde Riouwstraat 210) en daar begonnen in die tijd de duinen. De moeder wandelde ook veel met de kinderen in de Scheveningse Bosjes; Gerrit heeft mij meermalen verteld dat zijn moeder hun een vogelnestje wees; zij boog voorzichtig de takken uiteen, de kinderen mochten kijken maar er niet aankomen! Zij werden al jong meegenomen naar de schilderijtentoonstellingen in "Pulchri"; aan sommige schilderijen werden zij wat vlug voorbijgetrokken, maar andere werden aandachtig bekeken en besproken. Zij leerden zorgvuldigheid: een mooi prentenboek, een goed stuk speelgoed werden alleen te voorschijn gehaald, als er een oudere bij was.

Een grote vreugde is geweest de serie van de "rode ruggetjes", de boekjes die E. Heimans en Jac. P. Thijsse schreven over de

verschillende landschappen en de daarin voorkomende planten en dieren; en niet te vergeten de Verkade-albums: wat is de uitgave daarvan een meesterlijke zet geweest! De kinderen (en veel grote mensen) werden telkens weer bepaald bij wat er in de natuur viel waar te nemen; plaatje voor plaatje werd een kostbaar bezit opgebouwd. Gerrit heeft zowel de boekjes als de albums eindeloos bestudeerd; ze hebben altijd een ereplaats in zijn kast gehad.

Ook de paardenplaten van Eerelman, een Gronings schilder die een serie van grote platen van alle denkbare paardenrassen uitgaf, hebben een rol gespeeld. Bij bijzondere gelegenheden - een goed rapport - kreeg Gerrit er één. Ook een keer toen tante Anna aan het vlees snijden was, en Gerrit een stukje weggriste en een flinke snee in zijn vinger kreeg, werd hij getroost met het vooruitzicht van een nieuwe plaat (meesterlijke opvoedkunde: afleiden van de pijn en troosten met een prettig vooruitzicht, het kwaad had zichzelf al gestraft!)

Helaas zijn de ouders vroeg overleden: Gerrit jr. was niet sterk; hij lag vaak na de maaltijd een poosje op de divan. In 1908 kreeg hij pleuris, herstelde daarvan, maar de dokter ried voor volledig herstel een verblijf in Zuid-Frankrijk aan. Toen de thuisreis al besproken was, maakte hij zich na een wandeling moe om op tijd voor een afspraak te zijn, werd ernstig ziek (acute rheuma) en overleed na enkele dagen. De moeder heeft tijdens haar huwelijk tweemaal een rustkuur moeten doen in Nunspeet en later in Putten, om een t.b.c.-aanval te overwinnen; zij herstelde telkens, maar werd weer ziek en overleed in 1912.

De kinderen waren toen al uit huis en bij verschillende families ondergebracht; die toestand is zo gebleven. Toen de oudste twee zusters overleden waren, heeft tante Anna, die toezien voogdes was, een ander huis genomen in de Riouwstraat, waar de kinderen ieder een ruime kamer hadden, wat voor Gerrit zijn honk is gebleven tot hij trouwde.

Tante Anna is een hoofdstuk apart. Tijdens de ziekteperiodes van de moeder nam tante Anna "vanzelfsprekend" de zorg voor het huishouden op zich. Na het overlijden van Gerrit's vader werd de jongste broer van de moeder (oom Anton van der Valk) voogd over de kinderen en de jongste zuster van de vader (tante Anna) toezien voogd. Deze taak heeft zij voortreffelijk vervuld. Zonder haar oordeel of haar zorg op te dringen - zij kreeg te maken met twee zeer zelfstandige kinderen - is zij voor hen "vader en moeder" tegelijk geweest. De financiën werden door oom Anton behartigd, maar tante Anna was volledig op de hoogte, zodat Gerrit ook met haar de financiële zaken kon bespreken en profiteerde van haar helder

inzicht. Talloze, meest korte briefjes gingen van Den Haag naar de achtereenvolgende studentenkamers in Groningen. "Hierbij je schone goed. Denk je aan het invullen van je belastingbiljet". "Het is goed, als je een logé meebrengt, maar laat het tevoren weten en niet meer dan één tegelijk, dat laat de linnenkast niet toe". Ook voorzichtige bezorgdheid: "Ik heb de boekenrekening betaald, maar koop je niet te veel boeken?" en later: "Is het wel verstandig, als je zoveel land koopt?" Boeken en "waardeloos" land kopen paste niet in haar denkschema, maar zij gaf Gerrit het Mantingerbos cadeau, toen hij zijn candidaatsexamen had gedaan. Dat was groot! En zo heeft Gerrit dat ook aangevoeld. Toen Gerrit trouwde, is tante Anna bij hen komen inwonen; helaas heeft dat maar een jaar geduurd; zij overleed aan een door de dokter niet herkende darmafsluiting. Tot in 't laatst van zijn leven kon Gerrit, volgens zijn eigen zeggen, niet zonder ontroering aan tante Anna denken.

Gerrit's zuster Rie is enige jaren op de kostschool "Het Kopje" in Bloemendaal geweest, daarna op een tuinbouwschool. Daar viel zij van een kar doordat het paard onverwacht aantrok, en kreeg een flinke hersenschudding. Tenslotte is zij voor definitief herstel naar Zwitserland gegaan, naar Dornach, waar haar vriendin Ingeborg Droogleever Fortuyn eurythmie studeerde, en is daar gebleven. Zij trouwde met Wilhelm Leusereux en kreeg een zoon, Aeneas. Zij is bijna tot haar levenseinde een leidende figuur in de eurythmie geweest, die de theorieën van Rudolf Steiner in praktijk bracht. Na haar dood hebben verschillende mensen mij verzekerd: "zij is nooit geëvenaard".

Gerrit bezocht het Haags Lyceum, waar hij in de tweede klas bleef zitten en het eindexamen moest overdoen. De laatste lyceumjaren was hij in huis bij de familie Duparc; de heer Duparc werkte veel met hem, vooral oude talen. Gerrit is hem altijd dankbaar gebleven voor die steun en de zo nodige discipline bij het huiswerk: de liefde voor het buitenzijn, het waarnemen, dreigde altijd weer te veel tijd in beslag te nemen.

Op het lyceum vond hij al gauw medewaarnemers: Robby IJzerman (die woonde op het buiten Osterbeek), Tückerman en Bob Koopman. Hun belangstelling ging aanvankelijk uit naar nesten en eieren en er zijn vele schriften gevuld met de waarnemingen daarvan; Gerrit had ook een eierverzameling, maar toen één van de anderen een ei van een zeldzame vogel uit het nest had genomen, spijkerde hij zijn kisten dicht. Geleidelijk zijn de nestenwaarnemingen overgegaan in meer algemene notities. Al vroeg begon de beschrijving van een dag met de vermelding van dag en datum, weersgesteldheid en temperatuur. Daarop volgde een kort verslag van de gemaakte tochten, dan de waarnemingen,

met een bepaald systeem van onderstrepingen in zwart of kleuren (planten groen, zoogdieren rood, insecten geel).

Gerrit had een uitgesproken aanleg voor tekenen. Hij illustreerde zijn schoolboeken en vaak de dagboekantekeningen. Aanvankelijk waren het paarden die hij als onderwerp koos, later vooral vogels, vaak zeer karakteristiek. Bij de waarnemingen van kolonies (roeken, aalscholvers, reigers, meeuwen) tekende hij uitvoerige plattegrondjes.

Tijdens de lyceumjaren was Gerrit bevriend met Ingeborg Droogleever Fortuyn. Na school fietste hij mee naar huis, bleef een kop thee drinken, vaak een kop soep. Mevrouw Fortuyn, die zelf geen zoon had, praatte graag met de vrienden van haar dochter en interesseerde zich voor hun liefhebberijen, heel in 't bijzonder voor die van Gerrit, want zij was zelf een echt buitenmens. Zij ging mee op een nachtelijke fietstocht naar de duinen om de nachtzwaluw te horen; zij fietsten van Utrecht naar het Leersumse Veld om de grote meeuwenkolonie te zien. Op een vaartocht over de Friese meren inviteerde zij verscheidene van de vrienden. Het was op die tocht dat Gerrit Friesland leerde kennen. Ingeborg werkte veel met Gerrit samen; zij maakte (keurig geschreven) uittreksels voor hem en trachtte hem bij het werk te houden. Zij was zeer conscientieus; voor Gerrit waren er zo veel andere belangen. De regelmatige en langdurige bezoeken aan "De Zeezwaluw" (zo heette het huis van de Fortuyns) werden door Gerrit's familie niet erg gewaardeerd. Oma Van der Valk schreef aan tante Anna dat Gerrit vaak wat humeurig thuiskwam en of het niet beter was die bezoeken wat te beperken. Gelukkig is het zo ver niet gekomen! De sprankelende gesprekstoon in huize Fortuyn en de levendige belangstelling van mevrouw voor Gerrit's liefhebberijen lagen hem meer dan de wat gezapige vriendelijkheid bij de familie. Ingeborg heeft trouwens zelf verklaard dat zij Gerrit heus niet van het werk hield: integendeel, zij bepaalde hem erbij en hielp hem zoveel zij kon. Zij had meer eerezucht voor Gerrit's werk dan hijzelf! Na haar eindexamen studeerde Ingeborg rechten in Leiden en ging toen naar Dornach, waar zij zich aansloot bij de anthroposofische gemeenschap van Rudolf Steiner. Zij trouwde met Wim Zeylmans van Emmichoven.

Na het eindexamen (1918) kwam voor Gerrit de militaire dienst; hoewel deze slechts enkele maanden in beslag nam, viel de tijdsindeling zo, dat er twee jaar mee gemoeid was (1919-1920). Deze jaren zijn heel belangrijk geweest voor Gerrit's ontwikkeling tot waarnemer en natuurbeschermer. Hij leerde Jan Verwey kennen, die toen al biologie studeerde in Leiden. Samen hebben zij veel rondgezworven en hun waarnemingen besproken. Zij legden zich toe op het waarnemen

van de vogeltrek langs zee, kregen toestemming om zich te installeren op het dak van Hotel Noordzee te Noordwijk aan Zee en werkten, met hulp van enkele anderen, zeer systematisch. Het was vooral Jan Verwey die op dit punt de teugels strak hield, waardoor hun werk aan waarde won. De gedachte om een vaste vorm eraan te geven door het stichten van een trekstation, vond weerklank bij Jac. P. Thijssen, die een oproep plaatste in De Levende Natuur om financiële steun voor dit plan, zodat de waarnemingen gepubliceerd konden worden.

In die tijd logeerde Gerrit vaak bij de familie Verwey in Noordwijk aan Zee; later woonde hij ook een poosje op een kamer. Ook op ander gebied was er een band met de familie Verwey. Toen Jan's broer, Gerlof, het plan opvatte om een kantoor voor geldbeheer te stichten, was Gerrit één van de drie oprichters, door zijn vaderlijk erfdeel ter beschikking te stellen. Later is wel gebleken dat dit "een goede greep" is geweest: de Hollandsche Belegging en Beheer Maatschappij zorgde voor een goede belegging.

De diensttijd (Grenadier 4de Compagnie, IIde Bataljon) is voor Gerrit geen speciaal genoegen geweest, maar hij schikte zich erin, vooral toen hij niet langer 's nachts in de kazerne hoefde te zijn; bovendien was het wachtlopen, als het maar buiten de stad was, een welkome gelegenheid om vogels waar te nemen. Het is geen legende maar een waar verhaal, dat hij de wacht bij het Paleis ruilde tegen die in de duinen. Dit feit is vastgelegd in de promotieplaat die professor L.F. de Beaufort voor hem tekende. Opinie over de dienst (dagboek 20, p. 17): "Ze weten niet meer wat ze met ons uitvoeren zullen, daarom houdt men ruim 60 jonge kerels bezig met derde mannetje en rechtsomkeert maken. Dood aan het militarisme."

In 1920 begon de studietijd. Hiervoor was Groningen uitgekozen om twee redenen, volgens Gerrit zelf: (1) als hij in Leiden was gaan studeren, zou hij ontgroend zijn door vroegere klasgenoten (negatieve reden), (2) hij kende al een groot deel van het land, maar het noorden nog heel weinig (positieve reden). Al in juli reisde hij naar Groningen om zich te laten inschrijven en een kamer te zoeken (dat werd de Piet Heinstraat, aan de rand van de stad, dichtbij buiten). Daarna verkende hij per fiets de omgeving van Groningen en kwam bij verrassing langs het kleine landgoed De Braak te Paterswolde, dat toen juist door "Natuurmonumenten" was verworven. Zijn belangstelling voor dit terrein is altijd groot gebleven, talloze rapporten heeft hij aan Natuurmonumenten gestuurd; vaak fietste hij er vóór college al heen en bleef er ook wel eens, in een regenjas gewikkeld, overnachten om vroege waarnemingen te doen. Maar het bleef niet bij De Braak. Heel Drenthe en Groningen werden regelmatig bezocht, vooral ook de dijk en de wadden, eveneens 's morgens vroeg, na een nacht in

een tentje aan de voet van de dijk. Belangrijke waarnemingen werden gerapporteerd aan J. Drijver, die secretaris was van Natuurmonumenten en van Vogelbescherming. Over de vogels van het wad handelt één van zijn eerste publicaties, op verzoek van Drijver geschreven voor het Gedenboek 25 jaar Vogelbescherming (1923).

Het schrijven ging niet vanzelf; in een dagboek uit die tijd staat nogal eens: "met artikel voor V.B. geworsteld". Dat "worstelen" ging ook later regelmatig gepaard met "een artikel schrijven". Een onnoemelijk aantal kladvellen, vaak opengescheurde enveloppen en tijdschriftomslagen, lag dan op tafels, stoelen en op de vloer. Als het artikel na veel herschrijven eindelijk klaar was, volgde de correctie van de drukproeven, uiterst minutieus, met een lineaal tje onder de regel om de aandacht vast te houden, letter voor letter vergelijkend.

Zo ging het ook later bij het corrigeren van de drukproeven voor Ardea, van welk tijdschrift hij van 1928-1939 en van 1947-1952 eindredacteur is geweest; de artikelen van andere schrijvers werden kritisch doorgenomen, woordkeus en stijl zorgvuldig gecorrigeerd en soms werd het hele artikel herschreven. Dat dit wel eens moeilijkheden gaf met de auteurs, nam hij wel: voorop stond dat het tijdschrift goed verzorgd moest zijn. Eerbied voor het geschreven woord!

Op zijn vele, vele tochten leerde Gerrit Noord-Nederland goed kennen; eerst Drenthe en Groningen, maar al gauw kwam ook Friesland in de belangstelling. Geleidelijk breidde zich ook de kring van mede-belangstellenden uit, waaronder de opzichters van Natuurmonumenten en van particuliere terreinen, die vaak waardevolle inlichtingen konden geven. Ook in andere kringen zocht hij contacten. Toen de omgeving van het Leekstermeer (dat eigendom was van de stad Groningen) bedreigd werd door huizenbouw, vroeg hij audiëntie bij de burgemeester van Groningen, mr. H.P.J. Bloemers. (Met de oudste zoon van mr. Bloemers, Huug, maakte Gerrit vele tochten; bij Gerrit's afscheid van Natuurmonumenten zei Huug Bloemers, toen voorzitter: "Je hebt toen mijn opvoeding tot natuurbeschermer ter hand genomen!").

Tijdens de studietijd leerde hij Jo Siebinga kennen, later huisarts te Opeinde, enthousiast vogelkenner (en archaeoloog) en geïnteresseerd in natuurbescherming. Hij leerde ook Willem Beijerinck kennen, die toen juist zijn Biologisch Station te Wijster had gesticht. Zowel bij de Beijerincks als bij de Siebinga's was Gerrit een welkome gast en kon hij zijn vele problemen bespreken. Siebinga waarschuwde hem dat er een stuk "land en water" te Eernewoude verkocht zou worden en waarschijnlijk ontgonnen; dit werd Gerrit's eerste landbezit. Het werd later de bufferzone van het

Princehof. Met Beijerinck exploreerde hij het Mantingerbos, dat later door een Duits deskundige één van de mooiste specimina van een dergelijk bos in Europa is genoemd. Gerrit kreeg het ten geschenke van zijn pleegmoeder tante Anna, toen hij zijn candidaatsexamen had gedaan. Deze eerste aankopen heeft Gerrit jarenlang zelf beheerd, in overleg met de plaatselijke opzichters.

Grotere terreinen die gevaar liepen verloren te gaan, heeft hij ettelijke malen aangekocht met de financiële hulp van goede vrienden; zo gauw Natuurmonumenten het kon financieren, kreeg ieder zijn portie terug; dit was wat mr. H.P. Gorter noemt "pionieren". Voorbeelden hiervan zijn de Dwingeloose Heide en de Grote Otterskooi. Maar met speuren naar kostbare terreinen was hij al veel eerder begonnen. In 1920 vatte hij het plan op, N.W.-Overijssel te leren kennen; hij wist Frank Haverschmidt te interesseren, die ook een goed vogelkenner was. Per trein gingen zij naar Hattem, vandaar per fiets via Kampen, richting N.W.-Overijssel. Onderweg zagen zij aalscholvers vliegen en vroegen zich af waar die hun broedkolonie hadden; dat bleek een eendenkooi te zijn. Naspeuringen voerden hen naar Jan Bakker te Wanneperveen, één der eigenaren en tevens kooiker van de Aalscholverkooi. Het eerste bezoek is door zeer vele andere gevolgd en er ontstond een vriendschappelijke band met de familie Bakker; moeder Bakker wist talloze bijzonderheden over mensen en eigendommen in de streek en kon waardevolle inlichtingen geven. Toen de kooi eindelijk, na talloze en langdurige besprekingen met de mede-eigenaren, door Natuurmonumenten gekocht was, bleef Jan Bakker de kooiker-opzichter en voerde zijn dochter Margje de administratie. Het naastgelegen Hotel Belterwiede (Bomert) was jarenlang de uitvalspoor voor de vele tochten die Gerrit naar de kooi en de rest van N.W.-Overijssel maakte, in gezelschap van de zeer velen die hij voor het gebied kon interesseren, vooral ook in de jaren die voorafgingen aan de aankoop van de Otterskooi (1939). Tot die kring behoorden Hein Buisman, de heren Van Heek uit Twente, mej. Rie Carp (later mevrouw Van Alphen-Carp) uit Helmond, de heer en mevrouw Van den Burg, ir. W. van der Kloot en graaf Léon Lippens (Knokke); eenmalige bezoekers in latere jaren waren o.a. Peter Scott die er het eendenvangen leerde, drie Russische deelnemers aan het Ornithologisch Congres in Den Haag 1970: Y.A. Isakov, A.A. Kistchinsky en H. Mihelsons, en de Italiaanse filmers F. Palombelli en C. Prola.

In de jaren 1925-35 heerste er grote werkloosheid in Nederland; deze leidde tot het ontginnen van "woeste gronden", vooral in Drenthe. Dat ging in snel tempo: van de 12 of 13 grote heidevelden die Gerrit tezamen met enkele anderen - vooral Beijerinck -

inventariseerde om de waarde als natuurreservaat te beoordelen, was in enkele jaren tijds het grootste deel verdwenen. Na veel wikken en wegen werd de Dwingeloose Heide uitgekozen als toekomstig heidereservaat. Maar er was nog geen Natuurbeschermingswet, het behoud moest bereikt worden door particulier initiatief. Samen met Beijerinck bond hij de strijd aan en kreeg de instemming van Natuurmonumenten, die echter niet het geld kon fourneren; Beijerinck hield een lezing over de heide tijdens de jaarvergadering van 1928; de dorpsveldwachter, J. Dolfing, was enthousiast; hij bewoog de kleine boeren hun stukje land te verkopen (zij mochten het tot hun dood blijven bewerken). Helaas was er uitgesproken tegenwerking van de zijde van Dwingeloo's burgemeester, maar uiteindelijk lukte het met vele kleine aankopen het terrein in bezit te krijgen. Beijerinck was aanvankelijk enthousiast, maar verloor de moed en trok zich terug; ik vond een briefkaart van zijn hand: "Wat de heide betreft, dat wordt toch niets, scheid er maar mee uit en doe liever je tentamens".

Met die tentamens was het inderdaad droevig gesteld! Als men in de dagboeken nagaat hoeveel Gerrit rondgezworven heeft in die jaren, die eigenlijk zijn studie jaren waren, lijkt het een wonder dat aan de studie nog iets gedaan werd. Aan hulp van de hoogleraren ontbrak het niet; één van hen (ik denk prof. Bonnema) vroeg hem mee te gaan op een wandeling naar één of ander terrein; onderweg werd er druk geconverseerd en aan het eind van de wandeling zei de prof: "Je bent geslaagd voor je tentamen". Met de andere onderdelen ging het natuurlijk niet zo eenvoudig, maar uiteindelijk is het gelukt: in 1929 slaagde Gerrit voor het candidaatsexamen.

Dat er in die negen jaren niet "geklungeld" was, is wel duidelijk als wij nagaan wat er in die tijd gedaan is: inventarisatie van reiger-, roeken- en aalscholverkolonies, per trein en per fiets het hele land door, na een uitvoerige correspondentie om te weten te komen waar de kolonies zaten; het schrijven van het eerste boekje over internationale natuurbescherming, waaraan een wereldwijde correspondentie was voorafgegaan; bescherming van de zeehond d.m.v. artikelen in De Levende Natuur, het veiligstellen van de Dwingeloose Heide en de daaraan voorafgegangene inventarisatie van twaalf grote terreinen; reizen naar Berlijn (voor een cursus internationale natuurbescherming), Lapland en Tunis, vroege-ochtendexcursies naar De Braak en de wadden. Zijn klacht: "Ik heb het land als ik zie, hoe alle collega's in de wereld vooruitkomen en ik maar blijf omhangen", is dan ook niet helemaal terecht.

Gerrit's studie vorderde inderdaad zeer langzaam, maar tenslotte deed hij zijn doctoraal examen in 1934.

In 1930 trouwde hij met IJkeline Meijer; dat dit huwelijk geen succes is geworden, zal wel aan beide partijen hebben gelegen. Voor Gerrit werd de natuurbescherming steeds meer de drijfveer van zijn bestaan; voor mensen in het algemeen, zelfs voor zijn vrouw, had hij misschien weinig aandacht. IJke had grote kwaliteiten; zij was een goede leerlinge waar het ging om vogels en planten te leren kennen, was gastvrij en handig in het organiseren van kampeertochten (om een terrein bij dag en nacht te kunnen bestuderen, was het nuttig er te kamperen), maar had enkele fouten die Gerrit steeds meer hinderden. Zij praatte altijd, zonder zich te realiseren of haar conversatie voor anderen de moeite waard was, en rookte onophoudelijk, en dat, terwijl Gerrit een intense afkeer had van roken. Het was dan ook een gelukkige omstandigheid dat IJke zich aangetrokken voelde tot een andere man. De scheiding werd uitgesproken in mei 1940 en zij hertrouwde een jaar later.

Ondertussen hadden Gerrit en ik elkaar leren kennen; wij trouwden in augustus 1940 en vestigden ons in Bilthoven, wat praktisch bleek te zijn, toen auto's niet meer gebruikt mochten worden en Gerrit de trein en fiets kon nemen voor zijn vele tochten door het land en naar vergaderingen.

Natuurmonumenten

De relatie met Natuurmonumenten is zeer hecht geweest. Het begin was karakteristiek: tijdens één van de eerste lyceumjaren zag Gerrit bij kennissen het handboekje van Natuurmonumenten; hij heeft dat "verslonden", vele malen herlezen. Het was een openbaring dat je van zo'n vereniging lid kon worden, waardoor je medewerker en mede-eigenaar was. Hij was meteen vastgeklonken.

Vele, vele malen is hij op de achtereenvolgende kantoren binnengelopen om zijn laatste bevindingen met de secretaris/penningmeester, J. Drijver, te bespreken en deze zo nodig tot zijn inzichten over te halen. De heer P.G. van Tienhoven had graag contact met jonge enthousiastelingen en besprak veel met Gerrit. In de loop der jaren is er veel contact geweest, niet altijd vreedzaam, helaas, want voor Van Tienhoven betekende "natuur" voornamelijk bos, waar men kon wandelen, en landgoederen; voor Gerrit werd het steeds duidelijker dat het rijkste natuurleven zich afspeelt in waterrijke gebieden; hij heeft jarenlang moeten vechten om Natuurmonumenten te overtuigen van het belang van het plassegebied van N.W.-Overijssel. De eerste aankoop - de Aalscholverkooi - lukte betrekkelijk makkelijk, maar voor Gerrit was dat slechts een begin; het ideaal was: één groot reservaat van N.W.-Overijssel. Behalve

de paar grote percelen: de Bakkerskooi en de Otterskooi, is het reservaat tenslotte opgebouwd uit talloze kleinere percelen; daarvoor moesten de vele kleine eigenaars benaderd worden. Gedeeltelijk heeft Gerrit dat zelf gedaan, verder werkten daarvoor de heer Harm Prinsen, die als kerkvoogd aanzien genoot en - vooral - Siem Klaver, de opzichter van de Otterskooi, die vele moeizame successen geboekt heeft, met behulp van talloze kopjes koffie en urenlange gesprekken.

De pleidooien voor het behoud van eendenkooien waren er vooral op gericht beter begrip voor de kooi als zodanig te wekken. Vooral in het buitenland werden de kooien gezien als schadelijk voor de eendenstand. Om een beter begrip voor die kwestie te krijgen, was wetenschappelijk onderzoek onvermijdelijk.

Tijdens de oorlog 1940-45 waren verschillende jonge mensen ondergedoken in een eendenkooi en woonden hetzij bij de kooiker, hetzij in het primitieve kooihuisje. Tot die jonge mensen behoorden Tom Leuret en G. van der Heide. Zij maakten hun tijd productief door hun waarnemingen systematisch vast te leggen; een groot deel is verwerkt in het boekje "Achter de schermen", dat een goed inzicht geeft in het eendenkooibedrijf; uit deze waarnemingen is gebleken dat voornamelijk de zeer talrijke soorten gevangen worden en - nog belangrijker - in veel kooien voornamelijk de eenden die in de eigen kooi zijn uitgebroed. De kooikers leggen n.l. tenen korven in de bomen en struiken, waarin de eenden graag komen broeden; het aantal korven bedraagt soms wel 1000 of meer. Het was dus wel duidelijk dat de trekeenden geen noemenswaardige schade lijden. Integendeel: de kooi is een volmaakt reservaat: er heerst rust; ook in de omgeving, dank zij het systeem van afpaling: een gebied rondom de kooi met een straal van X meter (meest 753 m) waarbinnen geen lawaai mag worden gemaakt - dus geen jacht, geen kleedjes kloppen - en geen sterke geuren mogen worden verspreid (geen pannekoeken bakken!).

Deze reservaatfunctie van de eendenkooien heeft Gerrit met nadruk vermeld tijdens de C.I.P.O.-conferentie in Londen in 1947, ten gevolge waarvan de mening over de kooien veranderd is en eendenkooien internationaal werden aanvaard. In een kooi die tot reservaat wordt verklaard, moet blijvend gevangen worden om ervoor te zorgen dat het gebied in dezelfde staat blijft: een geordende wildernis, waarin weinig gekapt wordt en het wed wordt opgehouden. De opbrengst van de vangst dient om de kosten van kooiker enz. te bestrijden; daarom was Gerrit er voorstander van een kooi blijvend te laten functioneren.

Internationale natuurbescherming

Gerrit was al vroeg hierin geïnteresseerd; hij stuurde kranteknipfels over dit onderwerp aan Van Tienhoven. Toen deze in 1925 overging tot het instellen van de Nederlandsche Commissie voor Internationale Natuurbescherming, vroeg hij Gerrit aan de oprichtingsvergadering deel te nemen. Later werd ook de Stichting voor Internationale Natuurbescherming in het leven geroepen, die tot taak had de gelden te beheren; de Commissie verzamelde informatie en was jarenlang het centrale punt voor de berichtgeving op dit gebied.

Aan vele internationale conferenties heeft Gerrit deelgenomen; hij maakte kennis met de leidende figuren en kon, dank zij zijn grote reizen, veel gegevens verstrekken.

De instelling van het Wereld Natuur Fonds door Prins Bernhard heeft Gerrit zeer toegejuicht. Voor de oprichtingsvergadering op paleis Soestdijk was hij uitgenodigd, tezamen met jhr. W.H. de Beaufort en dr. M.F. Mörzer Bruyns.

Commissie Weevers

In 1937 kreeg Gerrit het verzoek toe te treden tot de "Commissie van Advies inzake de Natuurbescherming van het Staatsbosbeheer". Hij was zeer verheugd met deze benoeming, omdat dit hem de gelegenheid gaf zijn reeds zeer uitgebreide kennis van ons land in praktijk te brengen. Bovendien gaf deze functie, ook in andere gevallen, meer gewicht aan zijn mening. De excursies van de Commissie waren altijd een grote vreugde voor hem: met gelijkgezinden kunnen waarnemen en overleggen, op wetenschappelijke grondslag, hoe de natuurbescherming het beste gediend werd. Zijn grote verzameling topografische kaarten, waaronder oude en zeer oude, is ondergebracht in de bibliotheek van de Commissie (thans de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad) te Utrecht.

Het werk van de Commissie werd niet gesalarieerd, maar reis- en verblijfkosten werden vergoed. Tot die tijd had Gerrit dergelijke kosten zelf betaald; hij hield die zo laag mogelijk (eenvoudig logeren, geen tussentijdse kopjes koffie en thee, geen borrels en de eenvoudigst denkbare auto's: tweedehands twoseater Fordjes), maar zijn kapitaalbezit was niet groot en toen tijdens de oorlog de prijzen stegen, werd dit een moeilijk punt. De toenmalige referendaris van het Ministerie van OKW, mr. J.K. van der Haagen, heeft dit aangevoeld en bewerkte dat Gerrit met ingang van 1 januari 1948 werd aangesteld tot wetenschappelijk medewerker bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden (directeur prof. H.

Boschma), in het bijzonder voor de behartiging van de belangen van de natuurbescherming, een positie die hij tot zijn pensionering (in 1963) behield. Aan deze functie was een gering salaris verbonden (ik meen f. 100,- per maand), maar reis- en verblijfkosten werden vergoed. Het was de bedoeling dat Gerrit op internationale conferenties het Museum vertegenwoordigde.

Voor deze regeling is Gerrit altijd heel dankbaar geweest; hij kwam graag op het Museum en voelde zich echt staflid. De functie aan het Museum bracht mee, dat hij de internationale conferenties die na de oorlog in groten getale zijn georganiseerd, bijwoonde. Doordat ik weer les gaf - er was een enorm tekort aan leraren - kon ik meestal meegaan en mijn eigen kosten betalen; de conferenties waren vaak tijdens de schoolvacanties.

Toen in september 1933 prof. E.D. van Oort overleed, was de tekst van zijn vijfdelige standaardwerk "Ornithologia Neerlandica" nog niet geheel voltooid: de rubrieken over voorkomen en levenswijze van de laatste 60 soorten, behandeld in deel 5, ontbraken nog. Gerrit heeft het manuscript voltooid, waardoor de slotaflevering reeds in 1935 kon verschijnen.

Reizen

In 1921 maakte Gerrit zijn eerste buitenlandse reis, naar Zwitserland, eerst naar Dornach waar zijn zuster toen al woonde, toen naar het Nationalpark Engadin. In 1923 organiseerde hij een reis naar Tirol, met een aantal medestudenten; beide reizen waren theoretisch goed voorbereid en hebben hem de alpenflora goed leren kennen. Hij reisde in 1925 naar Berlijn om een cursus "Internationaler Naturschutz" te volgen, die zeer verrijkend is geweest.

Op verzoek van Van Tienhoven schreef Gerrit een boekje over internationale natuurbescherming, het eerste van dien aard. De gegevens, over de gehele wereld verzameld, waren natuurlijk spoedig verouderd, maar de theorie was op veel punten nieuw en wordt nog steeds gewaardeerd.

De reis naar Lapland, met een Duitse groep biologen, bracht weer geheel nieuwe indrukken, waarvan uitvoerig verslag is uitgebracht in Ardea.

In 1925 nam Gerrit deel aan een reis van een groep Zwitserse biologen naar Tunis, onder leiding van prof. Brockmann Jerosch; deze reis was uitermate vermoeiend en op de terugreis vatte hij kou doordat de deelnemers tijdens de overtocht op dek moesten slapen, aangezien de hutten dubbel verhuurd waren, en lag hij ziek te Dornach.

Abessinië

Dit is voor Gerrit de reis van zijn leven geweest. Hij was reeds lang geboeid door het grote wild van Afrika; deze rustige karavaanreis gaf gelegenheid om het wild en de vogels (en het landschap) in eigen omgeving waar te nemen. Met Binnert baron van Harinxma thoe Slooten had Gerrit kennis gemaakt tijdens de oprichtingsvergadering van de Nederlandsche Commissie voor Internationale Natuurbescherming. Later waren zij beiden aanwezig bij de stichting van It Fryske Gea en behoorden tot de eerste bestuursleden.

In 1930 maakte Harinxma het plan voor een karavaanreis dwars door Abessinië. Om deze tocht dienstbaar te maken aan de vermeerdering der kennis van de fauna van dit gebied, zocht hij een bioloog als reisgezelschap en vroeg Gerrit mee te gaan. Toen hij op het Ministerie van Buitenlandse Zaken kwam om de nodige papieren voor de reis in orde te maken, vernam hij dat er binnenkort een delegatie naar Addis Abeba zou gaan om Nederland te vertegenwoordigen bij de kroning van keizer Haile Sellassie en werd hem gevraagd of hij en zijn gezelschap zich wilden aansluiten bij baron Van Haersma de With, zodat er een groep van drie personen zou zijn. De reisplannen en de mee te nemen bagage werden daardoor wel enigszins gewijzigd, maar dat was de moeite waard! Het verblijf in Addis Abeba en de plechtigheden die gepaard gingen met de kroning, zijn een uiterst merkwaardige belevenis geweest! De gehele reis, evenals het verblijf in Addis Abeba, zijn beschreven in het boek van Harinxma: "Dwars door Abessinië", dat helaas al lang uitverkocht is. De heer Harinxma, die al meer bijzondere reizen had gemaakt, o.m. de beklimming van de Karakoroum onder P.C. Visser, heeft verklaard dat de Abessijnse reis de prettigste was geweest. Tijdens een bezoek op Harinxma State heb ik dankbaar kunnen constateren hoe goed de verhouding tussen de reisgenoten was geworden.

Internationale Raad voor de Vogelbescherming

Na de Tweede Wereldoorlog, toen er weer contact met het buitenland mogelijk was, is daarvan gretig gebruik gemaakt. Het besef dat de natuur beschermd (= gespaard) dient te worden, was groeiende; daarvoor was overleg en contact nodig. Gerrit heeft in dit verband deelgenomen aan de volgende bijeenkomsten:

1947. Engeland: In 1947 de eerste conferentie, te Londen, van het

- C.I.P.O. (Comité International pour la Protection des Oiseaux); excursies naar Schotland.
1948. Frankrijk: Bijeenkomst te Fontainebleau, waar de Union Internationale pour la Protection de la Nature (U.I.P.N.) gesticht werd. Eerste voorzitter was de Zwitser Ch.J. Bernard, eerste ereid Van Tienhoven.
1950. Zweden: Ornithologisch congres en C.I.P.O.-vergadering te Uppsala.
1951. Nederland: U.I.P.N.-conferentie te Den Haag, excursie naar N.W.-Overijssel.
1952. Italië: C.I.P.O.-conferentie te Bologna.
1952. Venezuela: U.I.P.N. te Caracas (tankerreis naar Curaçao).
1954. Zwitserland: C.I.P.O. te Scans, Ornithologisch congres te Bazel.
1954. Denemarken: U.I.P.N. te Kopenhagen.
1955. Duitsland: Vluchten met de Royal Air Force boven de Duitse wadden.
1956. Nederland: C.I.P.O. te Beetsterzwaag, excursie naar Vlieland.
1956. Schotland: U.I.P.N. te Edinburgh. Tijdens deze bijeenkomst kwam de naam van de organisatie ter sprake. Aanvankelijk was dat (Engels en Frans) "protection"; daartegen rees bezwaar, men vond "bescherming" te zoetsappig dierenbeschermingachtig: de natuur kan zichzelf redden, moet alleen met rust gelaten worden. De Amerikanen pleitten voor "conservation", maar dat smaakt naar blik en is te star, de natuur is niet onveranderlijk. Tenslotte heeft toch het Amerikaanse voorstel het pleit gewonnen: U.I.P.N. werd U.I.C.N. Uiteindelijk is de P toch teruggekomen, nu als afkorting van "preservation". Deze naam geeft de moderne instelling weer, "hands off", niet ingrijpen, alleen storende invloeden weren; Hollands: behoud.
1957. Zuidelijk Afrika: Eerste Panafrikaanse ornithologische congres te Livingstone, C.I.P.O. te Bulawayo; excursie naar Lochinvar.
1958. Finland: Ornithologisch congres en C.I.P.O. te Helsinki.
1958. Griekenland: U.I.C.N. te Athene en excursie naar Delphi, slotzitting in het indruk wekkende amphitheater. Voorzitter: H. Heim de Balsac.
1959. Denemarken: stookolieconferentie te Kopenhagen.
1960. Polen: U.I.C.N. te Warschau, excursie naar Danzig, Bialowies en Krakau.
1961. Noorwegen: C.I.P.O. te Stavanger.
1962. V.S.: C.I.P.O. te New York, ornithologisch congres te Ithaca.
1962. Frankrijk en Spanje: conferentie MAR te Saintes-Maries-de-la-Mer, excursie naar Sevilla en de Coto Doñana.
1963. Kenia: U.I.C.N. te Nairobi en excursie naar Treetops en

Ngorongoro.

1964. Noord-Ierland: C.I.P.O.
1965. Oostenrijk: C.I.P.O. te Neusiedler See.
1965. Nederland: International Wildfowl Research Bureau (I.W.R.B.) te Kampen.
1966. Engeland: Ornithologisch congres te Oxford.
1968. Hongarije: C.I.P.O. te Balaton.
1970. Nederland: Ornithologisch congres te Den Haag, C.I.P.O. op Texel.

Promotie

Al tijdens het begin van zijn studie stelde Gerrit zich voor, dat zijn proefschrift zou handelen over de (grote) zoogdieren in Nederland. Met prof. L.F. de Beaufort besprak hij het onderwerp; hij was er in gedachten veel mee bezig, maar tot schrijven kwam hij niet; er waren altijd dingen die meer haast hadden. Toen de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging 50 jaar bestond, kreeg Gerrit het verzoek een artikel voor het feestnummer van Ardea te schrijven, waarvoor hij een historisch onderwerp koos (alle vormen van historie hebben hem altijd sterk geboeid). Het artikel dijde steeds meer uit, de uitgave van Ardea werd erdoor vertraagd. Aan prof. Boschma gaf hij het bijna voltooide manuscript ter lezing en wat hij heimelijk gehoopt had, gebeurde; Boschma zei: "Maak hier maar een proefschrift van". Dat kwam, na veel overschrijvingen en aanvullingen, in 1953 gereed; het werd zeer verzorgd uitgegeven door Brill en in Ardea geplaatst. De promotie had plaats op 20 januari 1954; als promotoren namen zowel prof. Boschma als prof. De Beaufort achter de tafel plaats, terwijl ook prof. G.J. van Oordt zich daarbij voegde, als vriend en medewerker (in de Commissie Weevers) van de promovendus.

Gerrit en boeken

Gerrit koesterde een grote liefde en - ik kan wel zeggen - eerbied voor boeken. Van zijn vader had hij geleerd: "geen eten bij boeken"; dat is een principe gebleven: als er etenswaar op tafel kwam, al was het maar een kopje koffie of thee, dan eerst de boeken weg. Om te lezen, ging hij altijd aan een tafel zitten, zodat het boek vlak kon liggen en de band niet los kon raken. Als hij een enkele keer staande bij de boekenkast iets wilde naslaan, lag het boek veilig in zijn lange, smalle hand. Hij kocht graag oude boeken en plakte losgeraakte bladzijden zorgvuldig vast. De jaren door heeft hij veel boeken gekocht en hij studeerde er veel in; hij wist ook meestal waar een bepaalde vermelding te vinden was. Het hinderde hem, als mensen

nonchalant met boeken omgingen; een natte vinger om een bladzijde om te slaan, was hem een gruwel!

Eén van zijn meest geliefde boeken was het vijfdelige, losbladige prachtwerk van Nozeman en Sepp "De Nederlandsche Vogelen", waarover hij een artikel schreef in Ardea (1943), waartoe hij het uitvoerig, met nauwgezette bestudering van de prachtige illustraties, doorgenomen heeft. Helaas is het boek in de laatste oorlogswinter verloren gegaan: uit overgrote bezorgdheid en met het oog op mogelijke bombardementen brachten wij onze kostbaarste bezittingen bij vrienden in de Betuwe: tussen de grote rivieren waren nooit oorlogshandelingen! Het liep anders: het huis, waarvan de bewoners in september 1944 werden geëvacueerd, werd bezet door de Canadezen, die de kasten wilden gebruiken en de inhoud in de tuin gooiden. Slechts enkele met opgedroogde modder besmeurde vellen kregen wij terug. Dit is een groot verdriet geweest voor Gerrit, maar in die bewogen periode, toen zovelen niet terugkwamen, durfde je over een verloren boek niet te praten!

Dat Gerrit boekenbezit - zoals trouwens alle bezit - beschouwde als rentmeesterschap, blijkt wel uit het feit dat hijzelf de verkoop van een gedeelte van zijn boeken regelde, toen we gingen verhuizen; het was bijzonder prettig dat met het Museum in Leiden een regeling kon worden getroffen: de bibliothecaris, de heer W.H. Lamme, ging na, welke boeken voor de bibliotheek van het Museum in aanmerking kwamen; de rest werd verkocht, waarbij Lamme voor de belangrijkste boeken zorgvuldig naging waar die het best terecht konden komen. Het Museum had dus de eerste keus, in ruil daarvoor mocht Lamme zijn tijd eraan besteden. Deze regeling heeft Gerrit zeer gewaardeerd, vooral ook omdat het zo sympathiek werd gedaan, met dezelfde aandacht voor boeken als Gerrit zelf ervoor koesterde. Het was de bedoeling dat later met de overige boeken op dezelfde manier zou worden gehandeld. Helaas is Lamme kort na zijn pensionering overleden. Zijn werk op het Museum werd voortgezet door de heer A.P.W.M. Kosten, ook de boekenverkoop na 1981; het stemt tot dankbaarheid dat Kosten dat geheel in dezelfde geest heeft gedaan.

Gerrit's vrienden

Als kleuter had Gerrit alleen maar vriendinnetjes: hij vond ze zo mooi, zo lief, was er helemaal "weg" van. Jongens vond hij altijd te ruw, te ondernemend. Op weg naar school kwam hij langs een volksschool; de jongens "bedreigden" hem en jouwden het keurige jongetje met zijn baret-met-linten uit; een geruststelling was het toen een grotere jongen uit de buurt, die naar dezelfde school ging, hem onder zijn hoede nam. Op het lyceum had hij verscheidene gezworen vrienden, die ook geïnteresseerd waren in vogels en nesten. Ook is hij met hart en ziel padvinder geweest.

Op de zondagschool (van de Christian Scientists) kon hij vanaf zijn plaats een vogel op zijn nest zien - een reuze attractie! Hij is ook naar catechisatie geweest, maar op een gegeven moment was hij het niet eens "met iets wat de dominee zei" en schreef hem dat. Jammer genoeg heeft de dominee daar nooit op geantwoord en het was afgelopen met de catechisatie.

De vriendschap met Jan Verwey, begonnen tijdens de dienst- en zwerfjaren, is zeer hecht geweest en heel productief. Zij stichtten het Trekstation en bemanden dat, met hulp van enkele andere belangstellenden. Tijdens zijn Indische jaren schreef Jan lange brieven over zijn bevindingen. (1900-1935)

Hoe de kennismaking met Wouter van Dieren is geweest, weet ik niet; het is wel een zeer vruchtbare vriendschap geweest. Gerrit logeerde bij de Van Dierens in het Molenhuis op Terschelling en leerde het eiland grondig kennen. Toen Wouter aan zijn proefschrift werkte, heeft Gerrit veel van de drukproeven gecorrigeerd (hij woonde een tijd op een kamer in Leiden, dichtbij Brill!); hij is ook zijn paranimf geweest bij de promotie. Na Wouter's overlijden was er niemand die het Molenhuis wilde overnemen; dat heeft Gerrit toen gedaan, met de bedoeling het later aan de dochters terug te verkopen. In de tussentijd hebben wij er veel van genoten en er heel wat mensen te logeren gehad, in het huisje of in tenten op het terrein. We maakten lange dagtochten over het hele eiland.

Gerrit begon al vroeg de waarnemingen die hij bijzonder vond, aan Jac. P. Thijsse te schrijven; historisch is het verhaal dat hij tijdens een vakantie in Nunspeet een heel pakje briefkaarten verschreef, omdat hij de passende toon niet kon vinden tegenover een zo veel oudere, vereerde vriend: "Zeer geachte Heer Thijsse" - te stijf; "Beste Meneer Thijsse" - te familiair, enz. De juiste woordkeuze is altijd een punt van bijzondere zorg geweest! Toen Gerrit lid werd van de Commissie Weevers, behoorde Thijsse ook nog daartoe; de vergaderingen waren dikwijls bij Thijsse aan huis. Als

Gerrit een terrein ging bekijken van bijzondere waarde, probeerde hij vaak Thijssse daarbij de betrekken. Eén keer heeft Gerrit Thijssse attent moeten maken op een onjuiste vermelding; kenschetsend was Thijssse's reactie: "Zeg het me alsjeblieft als ik me vergis". Ook voor Thijssse gold de regel: het artikel moet goed zijn, geen persoonlijke gevoeligheidjes. Het was voor Gerrit een weemoedige vreugde dat hij in het dagelijks bestuur van Natuurmonumenten de opvolger van Thijssse werd.

In de studie jaren was Ton Salverda een geregeld metgezel op vroege tochten naar De Braak of het wad; verder Henk Venema die ook vaak meefietste, maar aangezien deze "normaal" studeerde en zijn examens deed, ging hij uit Groningen weg. Verschillende meisjes waren graag van de partij: Tine van 't Hoff (later Berkelbach van de Sprengel), Stien Buyze en Rie Carp (later Van Alphen).

Een zeer goede vriend was Wim Beijerinck in Wijster. Gerrit heeft bij de Beijerincks veel gastvrijheid genoten en veel met Wim kunnen overleggen. Wim was geen makkelijk mens en had met veel mensen moeilijkheden; ik geloof dat hij het bijzonder waardeerde dat er met Gerrit altijd alleen maar goede vriendschap was en wederzijdse waardering. Het plan voor de heide vond groot enthousiasme bij Wim; jammer dat hij later de moed liet zakken, maar het is gelukkig toch "voor mekaar" gekomen!

Hein Buisman kunnen wij wel de "vaste medewerker" noemen! Hein, de enige zoon van een botergroothandelaar te Leeuwarden, ging in zijn jeugd met zijn vader mee op jacht maar hield daar al gauw mee op, wat voor zijn vader wel een teleurstelling zal zijn geweest. Hij voelde veel voor het buitenleven en zag ook de noodzaak in van daadwerkelijk beschermen. Door zijn vele contacten op het platteland was hij altijd goed geïnformeerd over terreinen en eigendommen, ook altijd bereid om te helpen als een terrein gekocht moest worden. "Ik sta je voor de helft" was een vaste uitdrukking, zo zelfs dat Gerrit het wel eens nodig vond hem wat af te remmen! Vooral in de Lindevallei was Hein sterk geïnteresseerd. De enige controverse tussen hen was de mening over de eendenkooien. Hein wilde rigoureuus beschermen en alle kooien sluiten, Gerrit vond het beter om met beleid te vangen, daar de opbrengst nodig was voor onderhoud en bewaking van het terrein. Dat Hein de grote kooi bij Piaam "dichtgooide" omdat er tegen zijn wil bepaalde soorten gevangen waren, heeft Gerrit betreurd. Hein was enthousiast, maar niet altijd weloverwogen. In de oorlogsjaren logeerde Hein veel in Bilthoven, als hij 's maandags bijtijds in Rotterdam wilde zijn. 's Zondags maakten wij dan grote tochten, naar het Utrechtse plassengebied of de Veluwe. Hein heeft met grote vindingrijkheid ons vele malen kostelijke voedingsmiddelen bezorgd:

een bakker in Utrecht had vergunning om voorraden meel uit Friesland te halen; daar werden de andere artikelen (boter, kaas, aardappels) onder verstopt en door de broodbezorger per bakfiets naar Bilthoven gebracht; wij hebben daar ook anderen mee kunnen helpen.

Op de zondagse tochten was nog een deelnemer, Alex van der Molen, psychiater aan de Willem Arntz-inrichting te Den Dolder, een groot vogelliefhebber en -kenner. Ook verder zagen zij elkaar veel; het was voor Gerrit altijd prettig zijn problemen te kunnen bespreken en Alex had veel belangstelling en een bezadigd oordeel.

Hoewel de relatie te kort van duur is geweest om van "vrienden" te kunnen spreken, wil ik toch twee mensen noemen die zeer daadwerkelijk natuurbescherming betrachtten en daarbij Gerrit's hulp zochten; de korte samenwerking is toch heel belangrijk geweest. Het waren twee Italianen: Fabrizio Palombelli en Carlo Prola, enthousiaste natuurliefhebbers, die de onverschilligheid van de Italianen voor alles wat de natuur betreft, zeer betreuden en probeerden die instelling te verbeteren door middel van films over allerlei natuurbeschermingsactiviteiten in Holland. Zij wilden laten zien dat in een dichtbevolkt land een rijk vogelleven mogelijk is, wanneer de instelling van het publiek goed is. Zij moesten hun hele onderneming uit eigen zak betalen en deden alles zo goedkoop mogelijk; zij reisden in een piepkleine auto. Het lag dan ook voor de hand dat zij bij ons logeerden, wat wij overigens niet betreuden. Tweemaal, in de zomers van 1962 en 1963, zijn zij een tijdje in Nederland geweest en trokken dan van Bilthoven uit rond om b.v. grote vogelconcentraties te filmen; zij zijn ook op Terschelling geweest, maar troffen daar helaas slecht weer. We hebben later wel gehoord dat de films in bioscopen vertoond zijn. Verder hebben we geen contact meer gehad.

Met verschillende oudere vogelvrienden had Gerrit geregeld contact, ook toen dezen geen lid meer waren van de Ornithologische Unie, door middel van bezoeken en (lange) brieven: prof. A.E. Swaen, hoogleraar Engels in Amsterdam, dokter P. van den Burg in De Steeg, ir. G. Rooseboom te Leiden en Hugo Vallen te Heel (bij Roermond), die gegevens verschafte over de dassen in die omgeving.

Jacht

Met jagers (weidelijke) is Gerrit altijd goede vrienden geweest: zij waren immers de enigen die oog hadden voor de belangen van de fauna en b.v. een goede hertenstand op peil wilden houden en daar ook veel voor over hadden. Als reactie op zijn artikel over het Veluwe hert werd Gerrit erelid van de Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert. Beteugeling van de stroperij was de voornaamste verdienste van

de jagers! Het kunstmatig in stand houden van de wildstand door middel van wintervoeding past eigenlijk niet bij echte natuurbescherming, maar nu er steeds minder goede biotopen voor het wild zijn, moet men wel een vergelijk treffen.

Daadwerkelijke bescherming

Voor enkele bedreigde diersoorten heeft Gerrit totale bescherming bewerkstelligd. In de jaren twintig was het een liefhebberij van de jagers om op zeehonden te schieten wanneer deze, tijdens eb, op de drooggevallede zandplaten in de Waddenzee lagen te rusten. Het gevolg was duidelijk: het aantal zeehonden verminderde merkbaar. Door middel van enige artikelen in De Levende Natuur vestigde Gerrit de aandacht hierop, met gevolg dat de jacht op de zeehond werd gesloten; na enkele jaren was het aantal weer toegenomen. Helaas kwam na de oorlog een nieuwe bedreiging: het steeds meer vervuilde Rijnwater, dat evenwijdig aan de kust naar het noorden stroomt en door de zeegaten de Waddenzee binnendringt, bedreigt alle leven.

Tijdens de extreem koude winters aan het eind van de jaren dertig werden veel otters doodgeslagen (otters eten vis en zijn dus "concurrenten" van beroeps- en sportvissers). Eveneens door middel van artikelen in De Levende Natuur werd bescherming bereikt.

Voor een artikel over de das was al veel materiaal bijeengegaaard, toen de jacht op de das werd gesloten.

Recreatie

Als een grote vijand van de natuurbescherming zag Gerrit de recreatie. Het kenmerk van een natuurterrein is de grote verscheidenheid van de erin voorkomende planten- en dierenwereld. Door de nivellerende werking van menselijke aanwezigheid wordt die variatie teniet gedaan. Met veel moeite en geld verkregen reservaten worden daardoor uit natuurbeschermingsoogpunt waardeloos. Er zullen dus altijd bepaalde gebieden moeten zijn waar het publiek toegang heeft, terwijl andere terreinen alleen voor wetenschappelijk onderzoek en eventueel rustig bezoek toegankelijk moeten zijn. Deze kunnen als reservoires dienen van waaruit verarmd geworden terreinen opnieuw bevolkt worden.

Zelfdiscipline

Gerrit heeft zich geoefend in zelfdiscipline: slecht weer en koude, vermoeidheid en gebrekkige maaltijden mochten geen hinderpaal

zijn, als het erom ging een terrein te bekijken of vogelwaarnemingen te doen. Tijdens een week kamperen met een vriend op Vlieland, om broedvogeltellingen te verrichten, namen zij flessen karnemelk en een partij krentebroden mee, zodat er geen tijd verloren ging met fourageren. Dat hij de ongemakken wel voelde, blijkt uit (sporadische) dagboeknotities: "Lange allerellendigst slechte wegen, met bar onaangename koude motregen en prikkelbaar makende tegenwind" (Texel 19-1-1920), "Ik kan het niet langer houden" (21-1-1920), "Onplezierig weer, guur, troosteloos winderig" (10-7-1947).

Buitenshuis had Gerrit altijd de kijker bij zich, zelfs als hij maar even de tuin in liep; ook al was het heerlijk warm weer, de colbertjas kon hij niet missen, omdat deze, dichtgeknoopt, de kijker beschermde tegen bungelen.

Gerrit had een zeer gevoelige natuur, maar wist zich te beheersen. Alleen in de beslotenheid van de werkkamer uitten zich de boosheid om gebrek aan medewerking, de wanhoop om veel onbegrip.

Dagboeken

Al vroeg is Gerrit begonnen zijn waarnemingen vast te leggen in dagboeken; hij heeft dat volgehouden tot bijna aan het eind van zijn leven, al werden de aantekeningen steeds meer fragmentarisch (maar wel altijd netjes geschreven, als getekend!) De aantekeningen maakte hij tijdens een tocht in klad, in een schrift met slap kaft, waaraan een potlood met een dun touwtje was vastgemaakt en dat dubbel gevouwen in de zijzak verdween. Zoveel mogelijk werkte hij de aantekeningen 's avonds uit; lukte dat niet, dan werd een aantal bladzijden van het netschrift opengelaten in het veilige gevoel dat de waarnemingen in het kladschrift vastgelegd waren. Dat "veilige gevoel" is bedrieglijk geweest: de potloodnotities zijn snel verbleekt en onleesbaar geworden. Er bleven dus veel onbeschreven bladzijden in de ruim 370 dagboeken.

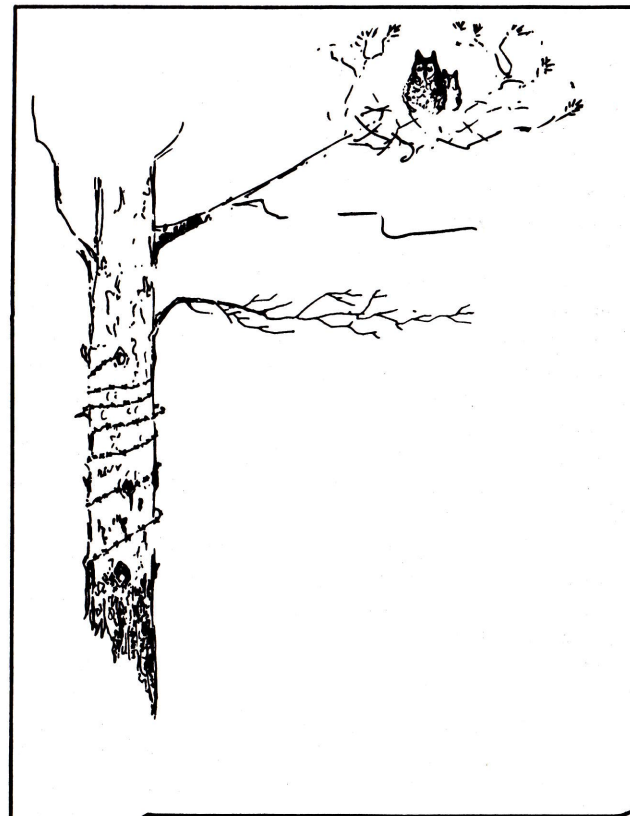
Over 't geheel zijn de dagboek-aantekeningen onpersoonlijk; een enkele keer een ontboezeming: "Een korte onderbreking van de otterzwoegerij; schoot slecht op vanwege mijn op details ingesteld brein"; "Het gaat mij aan 't hart dat ik niet rustig een week of langer kan blijven prutsen aan het otterstuk, maar ik moet morgen de notaris in Steenwijk spreken".

Verantwoording

Na Gerrit's heengaan zijn er enige "in memoriams" aan hem gewijd. Aangezien de schrijvers tijdgenoten waren, ontbreken bijzonderheden

over de jonge jaren. In die leemte heb ik enigszins willen voorzien door vast te leggen wat ik over Gerrit's jeugd jaren weet uit zijn eigen verhalen, die van familieleden en uit bewaard gebleven brieven. Geleidelijk is het verhaal uitgegroeid.

J.I. Brouwer-Pierson
Soest, maart 1986.

Onze oude Ransuil.

-uil. Is doodstil. We omijten de rommel neer om ik ja i eed naar
Boven. i o diegt vlak bij nest weg. Al ik klim gaaf ook i q van
i nest. i Is in pracht. nest 4 grote dikke witte eieren op in plat nest,
na mij R en dan Is pogingen. dan i afastereu. de oude brommen
voordurend rond ons, maar ik zie ze niet. R. hakt stomp weg.
ik kom terug en er vandoor ^{dezelfde weg} bij populier broedje even gezeten. de son
bijna onder. zware nevelbank ^{of} hooier, maar vlak boven waterwat
schijnt de vuurrode bol nog even door. Heikevers! i Berken. ^{over} ~~duimna~~
man. Scheefkelk ^{over} diep diep rond. Bij BK even gaau vertellen. lamp
Smaar huis. g. 16 maar bed.

LIJST VAN PUBLICATIES VAN DR. G.A. BROUWER

1916. Roodborsttapuit in den winter. -- Lev. Natuur 20: 439.
1916. Bontbekplevier. -- Lev. Natuur 21: 257.
1917. De strenge winter. -- Lev. Natuur 21: 475.
1917. Sijsje. -- Lev. Natuur 22: 199.
1917. Doodshoofdvlinder. -- Lev. Natuur 22: 271.
1918. Schelpen op akkers. -- Lev. Natuur 22: 344.
1918. Roofvogels. -- Lev. Natuur 22: 456.
1918. Kwartelkoning. -- Lev. Natuur 23: 182.
1918. Broedvogels in de Wassaarsche Duinen. -- Jaarboekje Ned. Ver. Besch. Vogels 1917 & 1918: 39-47, 1 plaat.
1919. (G.A.B. & J. Verwey). Trekstation. -- Lev. Natuur 24: 158.
1919. (G.A.B. & J. Verwey). Waarnemingen van het "Trekstation Noordwijk aan Zee". -- Ardea 8: 1-96, 1 kaart.
1919. (G.A.B. & J. Verwey). Vogeltrek langs de Hollandsche Kust. -- Lev. Natuur 24: 7-11, 215-220, 245-248, 283-285, 310-313 en 347-348, 1 kaart.
1920. (G.A.B. & J. Verwey). Waarnemingen over 1919, namens de "Club van Trekwaarnemers". -- Ardea 9: 21-34, 1 plaat.
1922. (G.A.B. & J. Verwey). Vogeltrek op Rottum, 19 Juli-1 Sept. 1921. -- Ardea 11: 47-79.
1922. (G.A.B. & J. Verwey). Waarnemingen van 1 Januari 1920 t/m 30 Juni 1922. -- Ardea 11: 129-150.
1923. (G.A.B., J.G. Koopman & R. IJzerman). Lijst van vogels, waargenomen in het Korenburgerveen en omgeving 4-9 Juni 1919. -- Jaarverslagen Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland 1918-1922: 82-90.
1923. Herfst- en Wintervogels van de Groninger kwelders. -- Gedenkboek 25-jarig bestaan (1898-1923). Ned. Ver. Besch. Vogels: 164-172, illustr.
1924. Eidereenden op Vlieland. -- Lev. Natuur 28: 320. (met twee pen-tekeningen)
1924. De Steenarend in Zwitserland. -- Lev. Natuur 28: 349.
1924. De Steenarend in Zwitserland. -- Lev. Natuur 29: 63.
1924. Natuurbescherming. -- Lev. Natuur 29: 129-132.
1924. De reigerkolonies van België. -- Lev. Natuur 29: 159-160.
1925. Aalscholverkolonies. -- Lev. Natuur 29: 350.
1925. Verslag van de excursie naar het Kwakjeswater (Voorne) op 6 Juni 1925. -- Ardea 14: 127-129.
1925. Verslag van de excursie naar Voorne's westpunt en het Breede Water op 7 Juni 1925. -- Ardea 14: 129-132.
1926. De bedreigde broedplaatsen van den Aalscholver (*Phalacrocorax carbo subcormoranus* (Brehm)) in Nederland. Gegevens over de sterkte van eenige kolonies in 1925. -- Ardea 15: 20-28.
1926. (G.A.B. & J. Verwey). Waarnemingen van 1 Juli 1922 t/m 31 December 1925, namens de "Club van Trekwaarnemers". -- Ardea 15: 31-72. I. Broedvogels (Brouwer): 32-45; II. Trekvogels (Verwey): 46-72.
1926. Een groot broedsel van den Buizerd (*Buteo buteo* (L.)). -- Ardea 15: 99-100.
1926. Doortrekkende Braamsluiper (*Sylvia curruca* (L.)) op een zandplaat. -- Ardea 15: 102-103.
1926. De sterkte der Nederlandsche Blauwe Reigerkolonies in 1925, Ardea cinerea L. -- Ardea 15: 113-149, 2 foto's, 1 uitsl.kaart.
1927. *Falco peregrinus* Tunst. en *Larus fuscus affinis* Reinh. broedvogel in Nederland. -- Ardea 16: 4-10.
1927. De bedreigde broedplaatsen van den Aalschover (*Phalacrocorax carbo subcormoranus* (Brehm)) in Nederland, II. -- Ardea 16: 23-31, kaartje, 2 foto's.
1927. Aanvulling Nederlandsche Blauwe Reigerkolonies 1925-1927. -- Ardea 16: 61-65.
1927. Ardea purpurea L. in N.W.-Overijsel. -- Ardea 16: 44.
1927. Kruisbekken. -- Lev. Natuur 32: 190-191.
1927. Gegevens over de gewervelde dieren van de Harensche Wildernis en omgeving. -- Jaarverslagen Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 1923-1928: 142-152.
1928. De levensomstandigheden van den Zeehond (*Phoca vitulina* L.) in Nederland. -- Lev. Natuur 33: 115-119, 149-153, 185-191 en 213-218.
1928. Kikkers-enquête. -- Lev. Natuur 32: 328.
1928. Iets over den roep van den Koekoek. -- Lev. Natuur 33: 123.
1928. Een Kraai op de vlindervangst. -- Lev. Natuur 33: 124.
1928. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1926 en 1927, namens de "Club van Trekwaarnemers". -- Ardea 17: 5-46. I. Broedvogels (Brouwer): 5-30; II. Trekvogels (Haverschmidt): 30-46.
1928. Kikkers-enquête. -- Lev. Natuur 33: 191.
1928. Voorkomen van dwergeieren bij *Larus argentatus* Pont. -- Ardea 17: 72-73.
1928. Broeden van Ardea cinerea L. op den grond (met plaat VII). -- Ardea 17: 160-161.
1928. Het wegtrekken van de teruggekeerde Kieviten (*Vanellus vanellus* (L.)) bij het invallen van de vorstperiode van 8-12 Maart 1928. -- Ardea 17: 164-165.
1928. Verslag van de excursie der N.O.V. naar Vlieland op 17 Juni 1928. -- Ardea 17: 172-176.

1929. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1928, verzameld door de "Club van Trekwaarnemers". -- Ardea 18: 8-37. I. Broedvogels (Brouwer): 8-24; II. Trekvogels (Haverschmidt): 24-37.
1929. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). De strenge winter 1928/1929. -- Ardea 18: 61-69 (met 2 foto-ill.).
1929. Juli-waarnemingen in Zweedsch-Lapland. -- Ardea 18: 119-131, 4 foto-ill. en 1 schetskaart.
1929. (G.A.B., J. Verwey & F.A.L.C. baron Schimmelpenninck van der Oije). Overzicht van de vogels aangevlogen tegen den vuurtoren "Het Westhoofd" op Goeree gedurende de jaren 1924 t/m 1928. -- Ardea 18: 140-161, 2 tekstfiguren.
1929. Vogelwet. -- Ardea 18: 90.
1929. De sterfte van *Botaurus stellaris* (L.) in den winter van 1928/1929. -- Ardea 18: 178.
1929. The roosting habits of *Certhia*. -- Ardea 18: 181-182.
1929. Maaginhoud van Steenuil, 21 Nov. 1928. -- Lev. Natuur 33: 367.
1930. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1929, verzameld door de "Club van Trekwaarnemers". -- Ardea 19: 20-37. I. Broedvogels (Brouwer): 20-30, 2 foto-ill.; II. Trekvogels (Haverschmidt): 30-37, 4 foto-ill.
1930. Een tweede geval van broeden van *Falco peregrinus* Tunst. in Nederland. -- Ardea 19: 66-67, 2 foto-ill.
1930. De sterkte der broedkolonies van *Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodder) in 1930. -- Ardea 19: 74-75.
1931. De organisatie van de Natuurbescherming in de verschillende landen. (BOEK): 201 blz., 50 foto-ill., 2 tekeningen en 7 kaarten. -- De Spieghele, Amsterdam. (Een Engelse vertaling verscheen in 1938).
1931. (G.A.B. & Mr. B.Ph. baron van Harinxma thoe Slooten). Verslag over een expeditie in Abessinië (1930/1931). -- Mededeelingen Ned. Cie voor Internationale Natuurbescherming 9: 32-36.
1932. Over het gevangen raken van zangvogels in vischfuisen, die te drogen staan. -- Ardea 21: 116-119.
1932. *Charadrius meloda* (Ord), een waardig evenbeeld van Berg's Morinelplevier. -- Ardea 21: 119-120.
1933. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1932. -- Ardea 22: 1-20.
1933. Tring's vogelcollectie naar New York verkocht. -- Ardea 22: 79-80
1933. Erratum. Groot broedsel van den Buizerd (*Buteo buteo* (L.)). -- Ardea 22: 80-81.
1933. Waarnemingen over *Rotaurus stellaris* (L.) in Friesland. -- Ardea 22: 181-183.
1933. Jachtwet, vogelwet en vogelbescherming. -- Ardea 22: 185-186.

1933. De excursies naar de Boschplaat (Terschelling) en naar Griend op resp. 28 en 29 Mei 1933. -- Ardea 22: 192-195.
1934. De avifauna van het Prinsenhof en omgeving (Friesland). -- Ardea 23: 1-50, 3 foto-ill., 2 kaarten.
1934. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarnemingen over broedvogels in 1933. -- Ardea 23: 57-66.
1934. Overleg bij een eierroovende Zwarte Kraai (*Corvus corone* L.) -- Ardea 23: 98-99.
1934. Een exemplaar van *Emberiza icterica* Eversmann in Nederland gevangen. -- Ardea 23: 147-152.
1934. Transatlantische vlucht van een geringe kapmeeuw (*Larus ridibundus* L.). -- Ardea 23: 210-211
1934. De excursie op Schiermonnikoog. -- Ardea 23: 219-220.
1935. "Voorkomen en levenswijze". -- Van Oort's "Ornithologia Neerlandica" Dl. 5, vanaf nr. 303 de Zwarte Mees: 70-304.
1935. De natuurmonumenten in de Provincie Groningen en het aangrenzend gedeelte van Drenthe. -- Natura 34: 152-157.
1935. Enkele bouwstoffen voor de natuurhistorische geschiedschrijving van het Princehof. -- Gedenkboek Dr. Jac. P. Thijssse. Speciaal nr. Lev. Natuur (25 Juli 1935): 33-41, 2 kaarten, 1 foto.
1935. (Ferd. Lieftinck & G.A.B.). Kruisbekken. Gedenkboek Dr. Jac. P. Thijssse. Speciaal nr. Lev. Natuur (25 Juli 1935): 207.
1935. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarnemingen van broedvogels in 1934. -- Ardea 24: 50-58.
1935. Laat broedende Kieviten (*Vanellus vanellus* (L.)) in Friesland. -- Ardea 24: 207.
1935. Naschrift op: Het eten van elastiekjes door Spreeuwen (*Sturnus vulgaris* L.). -- Ardea 24: 209.
1935. Naschrift op: Een melanistisch exemplaar van *Parus major* L. -- Ardea 24: 210-211.
1935. Invasie van Kruisbekken (*Loxia curvirostra* L.) en Groote Bonte Spechten (*Dryobates major* subspec.) in 1935. -- Ardea 24: 250-254.
1935. *Fringilla coelebs* L. in het najaar slachtoffer van het snelverkeer op met beuken (*Fagus sylvatica* L.) beplante wegen. -- Ardea 24: 263.
1935. Meer gegevens over het voorkomen van *Emberiza icterica* Eversm. in gevangenschap. -- Ardea 24: 263-264.
1935. Verslag van de excursies naar Wanneperveen op 15 Juni 1935 en naar Dwingeloo op 16 Juni 1935. -- Ardea 24: 267-270.
1936. De invasie van den Steltkluut (*Himantopus himantopus* (L.)) in 1935. -- Ardea 25: 64-74, 2 foto's.
1936. (G.A.B. & W.H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1935. -- Ardea 25: 75-100. I. Broedvogels (Brouwer):

- 75-91, 2 foto's; II. Trekvogels (Van Dobben): 91-100.
1936. Fourageeren over grooten afstand bij *Ardea cinerea* L. -- *Ardea* 25: 172-173.
1936. Voedselschaarschte voor *Branta bernicla* (L.) door het verdwijnen van het Zeegras (*Zostera marina* L.). -- *Ardea* 25: 173-174.
1936. Slaapvlucht van een troep Roeken (*Corvus frugilegus* L.) en Kauwen *Coloeus monedula* L.) over minstens 22 kilometer. -- *Ardea* 25: 174-175.
1936. (Ferd. Lief tinck & G.A. B.). Barmsijsjes (*Carduelis flammea* subspec.) eind Mei 1936 op Texel en Vlieland. -- *Ardea* 25: 175-176.
1936. *Emberiza icterica* Eversm. thans in Nederland een vrij algemeene kooivogel. -- *Ardea* 25: 176.
1936. Groot aantal van *Stercorarius parasiticus* (L.) aan het Eijerlandsche Gat op 30 Augustus 1936. -- *Ardea* 25: 220-221.
1936. Laat broedsel van *Asio otus* (L.). -- *Ardea* 25: 221-222.
1936. De excursies op 20 en 21 Juni 1936 in Gaasterland. -- *Ardea* 25: 225-226.
1936. Nationale en internationale natuurbescherming in eenige naburige landen. -- *Natura* 35: 241-251 (Natuurbeschermingsnummer).
1936. (G.A.B. & H.N. Kluijver). Oproep om medewerking bij een telling van het aantal roekennesten in Nederland. -- *Lev. Natuur* 40: 319.
1937. (G.A.B. & W.H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1936. -- *Ardea* 26: 52-76. I. Broedvogels (Brouwer): 52-68; II. Trekvogels (Van Dobben): 68-76.
1937. Een albinistische Kapmeeuw (*Larus ridibundus* L.) begin April 1937 te Groningen. -- *Ardea* 26: 106-107.
1937. De sterkte der roekenkolonies in 1936 (*Corvus frugilegus* L.). -- *Ardea* 26: 202-207, 2 kaarten (gesigneerd: Redactie van *Ardea*).
1937. De zeehonden in de Zeeuwsche wateren. -- *Natura* 36: 263-267.
1938. (G.A.B. & W.H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1937. -- *Ardea* 27: 93-118. I. Broedvogels (Brouwer): 93-103; II. Trekvogels (Van Dobben): 103-118.
1938. Kleine invasie van Witgewangde Sterns (*Chlidonias hybrida* (Pallas)), die in 1938 op 2 plaatsen in Nederland broedden. -- *Ardea* 27: 156-163, 4 foto's.
1938. De albinistische Kapmeeuw (*Larus ridibundus* L.) te Groningen. -- *Ardea* 27: 174-175.
1938. Invasie van *Bombycilla garrulus* (L.) in het voorjaar van 1937. -- *Ardea* 27: 175-177.
1938. *Emberiza rutila* Pallas, een nieuwe gors voor de Nederlandsche avifauna. -- *Ardea* 27: 177-178.
1938. Naschrift op: Aanvulling telling Blauwe Reigers. -- *Ardea* 27: 258-259.

1938. Een exemplaar van *Chlidonias hybrida* (Pallas) verzameld. -- *Ardea* 27: 260.
1938. Over het bidden van *Athene noctua vidalii* A.E. Brehm. -- *Ardea* 27: 260-261.
1939. (G.A.B. & L. Tinbergen). De verspreiding der Kleine Zwanen, *Cygnus b. bewickii* Yarr., in de Zuiderzee, vóór en na de verzoeting. -- *Limosa* 12: 1-18, illustr., meest kaartjes. 14e Public. Club van Zuiderzeewaarnemers.
1939. De Natuurbescherming in N.W. Overijsel. -- *Natura* 38: 85-95, illustr. krt.
1939. (G.A.B. & W.H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1938. -- *Ardea* 28: 89-110. I. Broedvogels (Brouwer): 89-100; II. Trekvogels (Van Dobben): 100-110.
1939. Correctie betreffende *Emberiza rutila* Pallas. -- *Ardea* 28: 59.
1940. 17. Literatuur over Natuurbescherming. -- *Natura* 39: 63-65.
1940. De uitroeiing van den Vischotter (*Lutra lutra* (L.)) in Nederland aanstaande. -- *Lev. Natuur* 35: 18-25, 50-57, 84-91 en 115-123, 13 illustr., 4 tabellen.
1940. Bij daglicht jagende Ransuil (*Asio otus* (L.)). -- *Ardea* 29: 58.
1940. (G.A.B. & W.H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1939. -- *Ardea* 29: 192-227. I. Broedvogels (Brouwer): 192-209; II. Trekvogels (Van Dobben): 209-227.
1940. (G.A.B. & G.J. van Oordt). Een broedgeval van de Blauwe Kuikendief, *Circus cyaneus* (L.), in Nederland in 1940. -- *Ardea* 29: 232.
1941. (G.A.B. & W.H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1940. -- *Ardea* 30: 223-256. I. Broedvogels (Brouwer): 223-236; II. Trekvogels (Van Dobben): 236-256.
1941. De natuurbescherming in het grensgebied van Friesland, Drente en Overijsel. -- *Natura* 40: 190-193.
1941. Beulaker- en Belterwijde met hun oeverlanden, een "potentieel" natuureservaat. In "Op de bres voor Overijssel's natuurschoon". -- "Het Oversticht": 47-58, 6 foto's, 2 kaarten.
1941. De Addertong (*Ophioglossum vulgatum* L.) in Friesland. -- *Lev. Natuur* 46: 19.
1941. De beteekenis van Griend voor de vogels. -- *Ned. Kruidk. Archief* 51: 59-60.
1942. De Vischotter in den winter van 1940/1941. -- *Lev. Natuur* 46: 170-174, 183-187, 2 foto's en 3 tekstfig.
1942. De Vischotter tot pelswild verklaard! -- *Lev. Natuur* 47: 31.
1942. (G.A.B. & G.C.A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1941. -- *Ardea* 31: 77-145. I. Inleiding & Broedvogels (Brouwer): 77-111; II. Trekvogels (Junge): 111-145, 2 foto's.
1942. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Een kleine broedkolonie van *Larus*

- minutus Pall. in Nederland in 1942. -- Ardea 31: 157-174, 4 foto's, 1 illustr. 1 kaart.
1943. De waarde van Nozeman en Sepp's Nederlandsche Vogelen (1770-1829) voor de faunistiek. -- Ardea 32: 74-107, 1 portret, 2 afb.
1943. (G.A.B. & G.C.A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1942. -- Ardea 32: 179-250. I. Broedvogels (Brouwer): 181-228; II. Trekvogels (Junge): 228-250.
1943. (G.A.B. & G.J. van Oordt). Een broedgeval van den Kruisbek (*Loxia curvirostra* L.) in Nederland. -- Ardea 32: 287-288.
1944. Een broedgeval van het Kleine Waterhoen, *Porzana parva* (Scop.) in Nederland? -- Ardea 33: 22-39.
1944. (H.H. Buisman & G.A. B.). Laat broedsel van den Fuut, *Podiceps cristatus* (L.). -- Ardea 33: 88.
1945. (G.A.B. & G.C.A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1943. -- Ardea 33: 136-222. I. Broedvogels (Brouwer): 137-202; II. Trekvogels (Junge): 202-222.
1946. De ornithologische publicaties van A.A. van Bemmelen (1830-1897). -- Ardea 34: 299-314, 1 portret.
1946. (G.A.B. & G.C.A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1944 en 1945. -- Ardea 34: 315-393. I. Broedvogels (Brouwer): 317-380, 1 krt.; II. Trekvogels (Junge): 381-393.
1947. Een Alpengierzwaluw, (*Apus melba* (L.)), in de vorige eeuw in Nederland aangetroffen. -- Ardea 35: 236-240.
1948. De gevolgen van de oorlog voor de Nederlandse fauna. -- Natuur en Landschap 2: 2-13, illustr. (Voordracht gehouden te Utrecht op 26 Januari 1946).
1948. Naschrift op Dr. R. Verheyen's "Vogelbescherming in België". -- Ardea 36: 110-113.
1948. Prof. Mr. Dr. Th. van Swinderen (1784-1851) en zijn werkzaamheid in het belang van de ornithologie. Met enige beschouwingen over de Groninger avifauna van ruim 100 jaar geleden. -- Ardea 36: 121-142, 1 portret.
1948. Hoofdstukken over de Vogels, Zoogdieren, Amphibiën en Reptielen; Kalender van de bloei. Overzicht gewervelde dieren. "Het Princehof" door Evert Zandstra c.s.: 41-48, 123-129, 130-141 en 214-246. -- Uitg. Het Hollandsche Uitgevershuis, Amsterdam.
1949. Enige historische bijzonderheden over het Edelhert in Nederland en een beschouwing over de Veluwe herten als natuurbeschermingsobject. "In het Voetspoor van Thijsse": 214-248, 12 illustr. -- Uitg. H. Veenman & Zonen, Wageningen.
1949. (G.A.B. & Mej. N. Croin Michielsens). Resultaten van het ringonderzoek betreffende de vogeltrek, ingesteld door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, XXXIV (1947). -- Limosa 22: 295-317.
1950. The threatened fauna of the Netherlands. Proceed. Int. Technical on the Protection of Nature, Lake Success, 22-29/VIII 1949: 478-479 (Summary).
1950. Reigerkolonies in Nederland. -- Het Kompas 23, juli: 11-13, illustr. (Tijdschr. Nationale Levensverzekering-Bank N.V.).
1950. Een nachtzwaluw, die een winterslaap houdt! -- Ardea 37: 185.
1950. (Sj. Braaksmā, M.F. Mörzer Bruyns & G.A.B.). Overzicht van de broedkolonies van de Elauwe Reiger, *Ardea cinerea* L., in Nederland in 1949. -- Ardea 38: 135-162, met 33 kaarten en 17 tabellen.
1950. Broedvogels 1946. -- Ardea 38: 193-224.
1950. (G.A.B. & D.A. Vleugel). Invasion of Black-winged Stilts in the Netherlands. -- British Birds 43: 307.
1950. Hoofdstuk VIII. De vogels. In: Griend, het vogeleiland in de Waddenzee: 243-288, 3 foto's, 2 kaarten. -- Martinus Nijhoff, Den Haag.
1951. Rapport inzake de natuurwetenschappelijke betekenis van het Staatsnatuurmonument De Boschplaat op Terschelling. Bijlage IV. -- Avifauna: 22-39. (stencil). Uitgave Contact-Commissie voor Natuur & Landschapsbescherming.
1952. Report of documentation on the protection of birds in the Netherlands. -- VI. Bulletin Int. Committee for Bird Preservation: 176:181. (met résumés in Frans, Duits en Spaans).
1952. Doodshoofdvlinder. -- Lev. Natuur 55: 160.
1953. Keuze en beheer van natuurmonumenten uit zoölogisch oogpunt. Verslag v.d. natuurbeschermings conferentie "Keuze en Beheer van Natuurmonumenten" 15-16 dec. 1945: 51-58; discussie: 59-62. Uitgave Kon. Ned. Natuurhist. Ver. (G.W. Breughel, Amsterdam).
1953. Beiträge zur Frage der Ölpest auf See. -- Die Vogelwarte 16: 167-170.
1954. Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland. -- Ardea: 41 1-225, 35 foto-platen, 12 tekstillustr. Jubileumnummer 50-jarig bestaan Ned. Ornith. Ver. (Proefschrift).
1956. De verarming van de fauna. -- Gedenkboek "Vijftig jaar Natuurbescherming in Nederland": 113-150, 37 illustr.
1957. Pestvogels. -- Lev. Natuur 60: 96.
1957. Het overwinteren van de Slobeend (*Spatula clypeata*) in de singelgrachten van Goes. -- Lev. Natuur 60: 310-311.

1958. Recent progress in the preservation of birds in the Netherlands. -- VII. Bulletin Int. Committee for Bird Preservation: 216-222 (met résumés in Frans, Duits en Spaans), 2 platen (XIV en XV).
1958. Het Linnaeusklokje op Terschelling. -- Lev. Natuur 61: 166.
1958. Reiger en Kluut. - Lev. Natuur 61: 166.
1958. Reiger en Kluut. -- Lev. Natuur 61: 262.
1959. De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels 1899-1959. -- Het Vogeljaar 7: 114-119.
1959. Vanishing and threatened species in the Netherlands. -- Meded. Ned. Commissie Int. Natuurbescherming 18: 32-37, 2 foto's.
1959. (G.A.B. & Fr. Haverschmidt). Waarneming van een Poelruiter (*Tringa stagnatilis*) in Oostelijk Flevoland. -- Limosa 32: 221-222.
1960. De herten op de Zuidoost-Veluwe. Natuur en Landschap 14: 18-24, illustr. (naschrift van de redactie).
1962. Snippenbescherming. I. -- Ned. Jager 67, 25: 689-690; gevolgd door Snippenbescherming. II: 690-692 (door "Cartouche", redacteur A.F. van der Wal).
1963. Recent progress in bird preservation in the Netherlands. -- IX. Bulletin Int. Council for Bird Preservation: 150-153 (met résumés in Frans en Duits).
1964. Jacht en natuurbescherming. -- Ned. Jager 69: Jubileumnummer 26-29.
1964. Some data on the status of the Spoonbill, *Platalea leucorodia* L., in Europe, especially in the Netherlands. -- Zool. Meded. 39: 481-521, plates XXVI-XXVII. (Feestbundel H. Boschma).
1964. Dierenbescherming en vogelbescherming. -- Orgaan v.d. Ned. Ver. tot Bescherming van Dieren. Jubileumnummer 1864-1964: 45-46.
1965. Voeding van Roerdompen (*Botaurus stellaris*) in de strenge winter van 1962/1963. -- Lev. Natuur 68 ("Jac. P. Thijssenummer"): 127-133, 3 illustr.
1966. De I.U.C.N.-conferentie te Luzern. -- Natuur en Landschap 20: 252-259, illustr.
- 1967/ Over natuurbehoud in Drente, kroniek van een halve eeuw. -- Meded.
1968. Bot. Tuinen & Belmonte Arb. XI (1967), "Wijsternummer", 1968: 32-119, 10 foto's, 3 kaarten. Ook verschenen in "Miscellaneous Papers" 2, 1968: 32-119, 10 foto's, 3 kaarten. (Aanvullingen en verbeteringen op pp. 33, 36, 42, 84, 96 en 107).
1970. Accenten versterken! -- Lev. Natuur 73: 248.
1974. De eendenkooien mogen niet verdwijnen. -- Vogeljaar 22: 721-731, illustr.

Biografische aantekeningen van G.A. Brouwer

1936. Necrologie Frans Ernst Blaauw. -- Ardea 25: 177-178.

1936. Necrologie Archibald Thorburn. -- Ardea 25: 179.
1936. Necrologie Max Bartels. -- Ardea 25: 227.
1949. Necrologie Ir. G. Rooseboom. -- Ardea 37: 130-131.
1957. Bij het afscheid van Drijver. -- Jaarverslagen van de Ned. Ver. Besch. Vogels 1955-1956: 81-86, met portret.
1960. Leben und Wirken von Pieter Gerbrand van Tienhoven, 19. November 1875-5. Mai 1953. -- Naturschutzparke, Heft 18: 41-45, met portret.
1961. In memoriam Dr. Willem Beijerinck. -- Nieuwe Drentse Volksalmanak 79: 7-11, met portret.
1962. In memoriam Dr. G.C.A. Junge. -- Ardea 50: 131-144, met portret.
1963. In memoriam prof. dr. G.J. van Oordt, 19 maart 1982-22 april 1963. -- Natuur en Landschap 17: 28-30, met portret.
1964. In memoriam H.H. Buisman. -- Ardea 52: 1-8, met portret.

Biografische aantekeningen over G.A. Brouwer

- Anon. (= H.P. Gorter), 1954. Dr. G.A. Brouwer. -- Natuur en Landschap 8: 29.
- (Ter gelegenheid van promotie).
- Harmsen, G.W., 1970. Dr. G.A. Brouwer zeventig jaar. -- Limosa 43: 61-71.
- Redactie "De Lepelaar", 1979. Gerrit Brouwer tachtig jaar. -- De Lepelaar 60: 59.
- Voous, K.H., 1981. Gerrit Anton Brouwer (1898-1981). -- Limosa 54: 102-103.
- Mörzer Bruyns, M.F., 1981. In memoriam Dr. G.A. Brouwer. -- Vogels 1: 187.
- Scheygrond, A., 1982. In memoriam Dr. G.A. Brouwer. -- Lutra 25: 38-40.